

שבת הגדול

כשראו כן המצריים היו רוצים לקום ולנקום מהם, והיו מעיהם מחותכין ובאש נדעכין ונדונין ביסורים וחליים רעים ומרים, ולא הזיקו לישראל, ועל שם שנעשו בו נסים לישראל באותו שבת שלפני הפסח נקרא שבת שלפני הפסח שבת הגדול¹.

ולפי נוסחאות אלו מובנת מעלת הנס שנעשה בשבת זו, שבני² ניצולו מסכנת נפשות (ולנוסחא שהביא רש"י, נוסף על שבני³ לא ניזוקו, עוד זאת, שהמצריים נידונו ביסורין וחליים רעים ומרים).

והנה בהנוסח שבטור צ"ב, שלא הביא שהמצריים רצו להרגם, והקב"ה עשה להם נס והצילם (וכן לא שהמצריים נידונו ביסורים), כ"א רק ש"לא היו רשאים לומר להם דבר" – וא"כ עיקר הנס חסר מן הספר.

ב. ויש לבאר זה ע"פ ההוספה ב' לשון הטור על לשון הראשונים הנ"ל (בשם המדרש), "ושאלו המצרים למה זה לכם השיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו", דלכאורה ל"ל לפרש ש' אמרו פרט זה להמצרים – הרי בלא"ה (גם לפי הנוסח בבעלי התוס' ובספרי רש"י) מובן מאליה דמה שאמרו שהולכים לשחוט את אלקיהם ה' לקיים ציווי ה' (ולא סתם לעורר קנאת המצרים) – ולמה מפרט הטור פרט זה?

א. כתב הטור: "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול והטעם לפי שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים מקחו בעשור . . . ופסח שיצאו ישראל ממצרים ה' ביום ה' . . . ונמצא שיר"ד בחודש ה' שבת ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול⁴.

והנה תיאור נס זה הובא בפירושו רבותינו בעלי התוס', אבל שם איתא "כשראו המצרים כשלוקחין הפסחים לשחוט נתקבצו עליהם להרגן כי יראתם של מצרים ה' בהמות ועשה להם הקב"ה נס וניצולו ולכך קרוי שבת הגדול מפני גדול (גודל) הנס". ובספרים מבית מדרשו של רש"י איתא: "ומקחו של פסח מבעשור ה' בשבת שלפני הפסח, אמרו ישראל הן נובח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו אמר להם הקב"ה עתה תראו הפלא אשר אעשה לכם, הלכו ולקחו איש את פסחו להיות להם למשמרת עד ארבעה עשר יום,

(1) או"ח סי' תל.

(2) בא יב, ג (בשם המדרש).

(3) ספר האורה ח"ב סי' סב. ועד"ז הוא

בסידור רש"י סי' שנב. ספר הפרדס לרש"י ע' שמג. ועוד (ראה הגש"פ הגדה שלמה (להר"מ כשר) במבוא פ"ב).

(4) ל' הכתוב (בדברי משה) – וארא ת, כב.

(5) בלבוש או"ח שם בהביאו טעם הנ"ל (שבטור) האריך וכתב: ולקחו להם כל אחד שה לפסחו וגררוהו על הקרקע לבותו לעיני

הנסים וההצלות שנעשו בהן לבני"י (והפלה ה"ס, וכיו"ב), מפני שהם פרט וחלק מהנסים והנפלאות דיצי"מ, כן הוא בנדר"ד, שאין מקום לקבוע זכרון ביום מיוחד (ביום אחר, זולת ט"ו ניסין) על הצלת בני"י בקשר לק"פ ויצ"מ.

ולבעלי התוס' (וספרי רש"י הנ"ל) יש לומר, דס"ל ש"שבת הגדול" אינו ענין הקשור בדינים או מנהגים מיוחדים לזכרון הנס, אלא רק קריאת שם לבד, "קורין אותו שבת הגדול", וזה יתכן גם בנס השייך לכללות הגאולה דיצי"מ.

[וזה שדוקא הנס דשבת הגדול הוקבע בקריאת שם – י"ל לפי הנוסח שהובא בכמה פוסקים], כשראו המצרים כך חגרו איש חרבו על יריכו ויבקשו להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים והשם ברחמי הגין עליהם", דכיון שהמדובר הוא בנס של הצלה גדולה מאד,

ונ"ל, שבלשון זו כוונת הטור להדגיש, דמה שקורין שבת זו שבת הגדול אינו בגלל ההצלה הנסית של בני"י, אלא משום שהמצרים לא היו יכולים למנוע את ישראל מלקיים מצותם – דכאשר בני"י עמדו בתוקף ובמסירת נפש לקיים מצות הקב"ה מבלי להתחשב בהסכנה שבדבר ועד שאמרו להמצרים בפירוש שלקחת השה היא כדי "לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו", הרי זה גופא פעל שנעשה "נס גדול", דאע"פ שהיו שיניהם של מצרים קהות על ששוחטין את אלקיהם מ"מ, לא היו רשאים לומר להם דבר.

והטעם שהטור נקט רק פרט זה בהנס, ולא כפי שהובא ברבותינו בעה"ת (ורוב הראשונים והפוסקים) שהנס הי' מה שניצולו כו", יש לומר, שזהו מפני שנס ההצלה נכלל בכללות הנסים והנפלאות דיציאת וגאולת מצרים – "ויציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה" וגו' ובאותות ובמופתים"; וכמו שלא קבעו (לדוגמא) זכרון מיוחד על העשר מכות שהובאו על המצרים ועל

(8) ובלשון המשנה אבות פ"ה מ"ד: עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים.

(9) מלבד מכת בכורות, שנוהגין הבכורות להתענות ולהשלים בכל ע"פ זכר לנס שניצולו ממכת בכורות (ש"ע אדה"ז שם ר"ס תע, מטוש"ע שם). אבל י"ל שאין זו קביעת מועד, אלא אדרבה, ענין של תענית. וי"ל שהוא ע"ד פדיון בכור (ראה דרכי משה או"ח שם, שמביא מנהג "לפדות הבכורים ע"פ").

זאת ועוד: לכמה דיעות עיקר זמנה הוא בט"ו, זמן דמכת בכורות ויציאת מצרים, אלא ש"מק"י דימין התענית ב"ד משום דאי אפשר ביו"ט" (ברכ"י שם סק"ו).

(10) וארא, ט, ד.

(11) וארא, ח, יח"ט. ט, כו. בא, י, כג. ועוד.

(12) ראה לעיל הערה 9.

(13) אורחות חיים (ע, א). כל בו סמ"ו (הובא באל"י זוטא או"ח שם (סק"ד) ובאל"י רבה (סק"ה)). מט"מ ס"י תקמב.

המצריים שמחזיקין אותו לאלוה. אבל דבר זה הרי לא הובא לא בטור ולא בבעלי התוס' וספרי רש"י הנ"ל. וגם להלכוש – לא זהו הדבר שעורר קנאת המצרים, אלא כפי שממשיך, ושאלום המצריים כו' והשיבוש לשחטו לשם פסח כמצות השם עלינו כו'.

(6) בב"י כ' דהנס שהובא בטור, "כן כתוב בכלבו... וכ"כ שבלי הלקט" (שבהם איתא כהתוכן שהובא בספרי רש"י הנ"ל). אבל כוונתו לכללות תוכן הנס, ובניגוד לתיאור הנס כפי שהובא בתוס' שבת (דלקמן ס"ג) שהביא שם לפנינו, וכלשון הב"י שם, ורבינו (הטור) כתב הנס בענין אחר.

(7) תבוא כו, ח (הובא גם בנוסח ההגדה).

אדה"ז, ע"ד הנ"ל בביאור דברי הטור, שעיקר הנס בנד"ד הוא האפשריות של קיום ציווי ה' והוא ע"פ פסק הרמב"ם¹⁸ "צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח", דמזה מובן שחלק מתפקידם של בניי לפעול על ב"ג שיעשו פעולות שנצטוו עליהם מהשם (ועד שנצטוו להרוג "עכ"ר"ם שלא קבל מצות שנצטוו ב"ג"¹⁹). ועפ"י י"ל גם בנד"ד, שהנס ד"למכה מצרים בכוריהם", מה ש"הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל (ויקיימו את ציווי הקב"ה "שלח את עמי"²⁰) ולא רצו ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם" – הו"ע הנוגע לישראל. כלומר, זה שבניי אמרו²¹ לבכורי מצרים "זבח פסח הוא לה" שיהרגו בכורי מצרים" יש בו משום השתדלות לכופ אותם (עכ"פ בדברים) לקיים ציווי השם "שלח את עמי".

אבל אין זה מספיק, כי נוסף ע"ז שדבר זה שצוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את כל באי העולם, נתחדש בשעת מ"ת²², עדיין צלה"ב: את"ל שלפי דעת אדה"ז עיקר הנס הוא האפשריות לקיים ציווי ה', א"כ ודאי שהו"ל להביא (תחילה) את דברי הטור, שבהם מבואר

ע"כ ראוי הוא עכ"פ לזכרון מיוחד בקריאת שם דיום שבת הגדול].

ועד"ז הוא גם לפי פירוש הטור, שכל ייחודו של שבת הגדול הוא רק בקריאת שם לחוד, וכנ"ל, כי לפי"ד אין ענינו של שבת הגדול זכרון על הצלת ישראל, אלא זכרון הנס שבנ"י היו יכולים לקיים את מצות השם בלי מניעות ועיכובים.

ג. והנה בשולחן ערוך אדמו"ר ה"זקן²³ מביא תיאור ה"נס גדול" בעוד אופן (ע"פ מ"ש התוס' במס' שבת²⁴), וז"ל: "כשלקחו ישראל פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי מצרים אצל ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרגו בכורי מצרים²⁵, הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא רצו ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם וז"ש²⁶ למכה מצרים בכוריהם".

וצ"ב, שהרי לפי תיאור זה אין די באר מה היתה התועלת והגדלות שבנס זה – שהרי אינו מקשר את הנס עם הצלת בניי (מאחר שלא הובאו דברי בניי שעומדים לשחוט את אלקיהם וש"בגלל זה רצו בכורי מצרים לנקום מהם כו' וניצלו) – ולפום ריהטא אין זה אלא דברי ריבות ומלחמה שבין המצריים לבכוריהם.

לכאורה ה"י אפשר לבאר דברי

(18) הל' מלכים פ"ח ה"י. – וראה בכ"ז לקו"ש ח"ז ע' 212.

(19) רמב"ם שם ה"ט וה"י.

(20) וארא ז, טז, שם, כו. ועוד.

(21) ועפ"י י"ל דמה ש"הרגו הרבה מהם" הוא מה שע"י בניי נגרם שיתקיים עונש מיתה ע"י שלא קיימו רצון השם (ע"ד הדין ד"כל מי שלא קבל מצות שנצטוו ב"ג הורגין אותו, כנ"ל בפנים).

(22) כדמוכח מהמשך ברמב"ם שם ה"א.

(14) אר"ח שם ס"א.

(15) פו, ב ד"ה ואותו יום. ועד"ז ברכותינו כע"ה"ת בא שם (כפ"י הראשון).

(16) ראה בא יב, כז.

(17) תהלים קלו, י. וראה מדרש תהלים ויל"ש (רש"י ומצוד"ד) שם. תנחומא באבקר בא יח.

שבכורי מצרים דרשו ותבעו „ששלחו את ישראל“, עד שבגלל זה „עשו הבכור-רות עמהם מלחמה“, ומפני נס זה נחשב זה התחלה של היציאה ממצרים²⁶.

ועפ"ז יש חידוש עיקרי בטעם זה לגבי הטעם שבטור, וכן הטעם שבבעלי התוס' – שלטעמים הגל' ה"ז רק נס שאירע בקשר לק"פ ויציאת מצרים, אבל לאדה"ז ה"ז חלק מיציאת מצרים גופא.

וזהו גם דיוק „כותרת“ סימן זה בשו"ע אדה"ז – „מנהג שבת הגדול“, שליתא בשו"ע המחבר (ושם אין כותרת כלל לסימן זה):

במחבר הובא רק שיום שבת זה „קורין אותו שבת הגדול“ – קריאת שם לחד, ולא הביא שום מנהג מיוחד לשבת זו, והיינו לפי שלהטעם שבטור ודבעלי התוס' לא מתאים לתקן מנהגים מיוחדים לשבת זו (כנ"ל ס"ב); משא"כ לאדה"ז שנס זה הוא „התחלת הגאולה והנסים“, לכן יש „מנהג שבת הגדול“²⁷, שמתחיל לים לומר בשבת זו „עבדים היינו“ (ע"ד שאומרים בליל ט"ו ניסן).

ואתי שפיר בפשטות הטעם שהביא אדה"ז רק הטעם שבתוס' ולא הביא כלל הטעם שבטור, כי רק טעם זה מבאר „מנהג שבת הגדול“.

ה. לפי ביאור זה בדברי אדה"ז יומתק יותר עוד ענין ב„שבת הגדול“ – ש„קבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת“.

מפורש שבנ"י קיימו בפר"מ „מצות השם עלינו“ בהקרבת הפסח, והמצרים לא היו יכולים לעכבם; ו(אח"כ) להוסיף, שלא רק שבנ"י יכלו לקיים מצות השם בהקרבת הפסח (ולא היו רשאים לומר להם דבר) אף ששחטו את אלהיהם של המצרים, אלא שגם פעלו עליהם עד כ"כ ש„עשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם“ כדי „ששלחו את ישראל“ [ובפרט שכל מה שמוסיפים בהנסים שאירעו בשבת זו מבואר יותר הטעם שנק' שבת הגדול²³].

ד. ויובן זה בהקדם מ"ש אדה"ז בהמשך דבריו בשולחנו שם²⁴: „נוהגין במדינות אלו שבשבת הגדול במנהג א"א ברכי נפשי אלא אומרים עבדים היינו וכו' לפי שבשבת הגדול היתה התחלת הגאולה והנסים“.

ולכאורה צ"ב – למה נק' המאורעות דשבת הגדול „התחלת הגאולה והנסים“? והרי לכאורה אין כאן אלא עוד נס בשייכות ליציאת מצרים, והרי כבר היו לפנ"ז כל המכות שהביא הקב"ה על המצרים, וכן התחלת הגאולה היא לכאורה מראש השנה שאז „בטלה עבודה מאבותינו במצרים“²⁵.

ויש לומר, שכוונת אדה"ז שהנס דשבת הגדול נחשב כהתחלת היציאה ב"פועל ממצרים (וכן מ"ש „והנסים“, היינו הנסים הקשורים עם היציאה בפועל). כלומר, גודל הנס דשבת הגדול אינו (רק) בזה שנהרגו הרבה מצרים („למכה מצרים בבכוריהם“), אלא בעיקר בכך

²⁶ ראה גם ביאורי הגר"א לשו"ע שם סק"ב שכ' הטעם על דברי הרמ"א שאומרים ההגדה „שזאת התחיל הגאולה ע"י לקיחתו“.

²⁷ עפ"ז תומתק הוספת אדה"ז בס"א שם „וקבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת (וקראוהו שבת הגדול)“, שליתא בטור ושו"ע שם.

²³ להעיר שבלבוש הביא ב' הטעמים, טעם השטור וטעם התוס' שם.

²⁴ ס"ב. והוא מרמ"א ולבוש שם.

²⁵ ר"ה יא, רע"א.

ו"זכר ליציאת מצרים" – "וזכרת³⁶ כי עבד היית בארץ מצרים גו' על כן צור ה"א לעשות את יום השבת".

וכמו שמבאר הרמב"ם (במורה נבוכים³⁷) ב' ענינים אלה³⁸: "זכר למעשה בראשית" הוא מה שע"י השבת, יתקיים יסוד חדוש העולם ויתפרסם במציאות כשישבתו בני האדם כולם ביום אחד וכשישאל מה עילת זה יהי' המענה כי ששת ימים עשה ה'", וזכר ליציאת מצרים" הוא ב"תתו לנו תורת השבת וצוותו אותנו לשומרו (ו)הוא עלול נמשך לעילת היותנו עבדים במצרים כו' וזכור חסדי השם עלינו בהניחנו מתחת סבלות מצרים כו'".³⁹

וממוצא דבר מובן, שהם ב' ענינים שונים בענין השבת: "זכר למעשה בראשית" הוא זה ששבת הוא חלק ופרט מהבריאה (אלא שמורה על "חידוש העולם", שהקב"ה הוא בורא העולם), וכמודגש בלשון רז"ל⁴⁰, "מה ה' העולם חסר . . . באת שבת כו'", והיינו שע"י השבת נשלמה מציאות העולם; אבל "זכר ליציאת מצרים" הוא מה ששבת היא למעלה לגמרי מהבריאה, ושייכת לישראל דוקא ע"י שיצאו ממצרים.

ויש לבאר השייכות דענין השני שבשבת לחוכן הענין דיציאת מצרים:

לא . . . בעשירי לחודש סתם בין שחל בשבת בין שחל בחול כדרך שנקבעו כל המועדים²⁸, דבשו"ע אדה"צ²⁹ מביא תי' רוי' המגן אברהם³⁰, "לפי²⁸ שבעשרה בניסן מתה מרים וקבעו בו תענית כשחל בחול" (ועוד, נאמרו בו דברים הרבה³¹, שתוכנם מצד ענין צדדי³² ולא בשייכות להנס³³): אבל כיון שכל עניני התורה הם בדיק בתכלית, מסתבר לומר, שקביעת זכרון הנס ליום השבת שייכת גם לתוכן דיום השבת³⁴.

זאת ועוד: מלשון השם "שבת הגדול" משמע, שנס זה פעל "גדלות" בענין השבת גופא, שיום השבת עצמו נעשה "גדול".

והביאור בזה:

בנוגע לשביתה בשבת נאמרו ב' עשה"ב ב' טעמים: "זכר למעשה בראשית" – "ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ . . . וינח ביום השביעי"³⁵;

(28) ל' אדה"צ בשו"ע שם.

(29) שם.

(30) אר"ח שם.

(31) ל' הבי"ח לטור אר"ח שם.

(32) ראה ב"ח שם. ט"ז ופר"ח שם. מט"מ שם.

ועוד.

(33) וגם לפי הטעמים בדרישה (שם סק"א), לבוש ופרי"ח (שם) בהשייכות לשבת – אין זו שייכות ישירה להנס. ע"ש.

(34) ראה בענין זה (ובכללות ע"ד ביאור אדה"צ בענין שבת הגדול) לקו"ש בכ"מ – נעתקו בהגשפ"ע עם לקוטי טעמים כו' וביאורים (קה"ת תשמ"ז) ע' תצ ואילך. וראה גם לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך, שיחות שבת הגדול בס' השיחות (קה"ת תשמ"ח ותשמ"ט) (נדפסו בהגשפ"ע הנ"ל) (בהוצאת תשנ"ה) ע' תתקסו ואילך, תחקע ואילך).
(35) יתור כ, יא.

(36) ואתחנן ה, טו.

(37) ח"ב פל"א (הובא ברמב"ן ואתחנן שם). וראה מט"מ סתלי"ז. שער הכולל (להרא"ד לאוואוט) פי"ז סכ"ט.

(38) הובא ב' הטעמים גם בחינוך מצוה לב (ב, שרשי המצוה).

(39) וראה בארוכה אברבנאל למורה שם.

(40) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א ד"ה ויכל אלקים. ב"ר פ", ט.

מגדר הבריאה. ולכן נק' יום שבת זה „שבת הגדול“, לפי שבו ה' מודגש באופן גלוי ענין השני שבשבת, „זכר ל־ציאת מצרים“, שהוא „גדול“ שלא בערך לגבי הענין ד', „זכר למעשה בראשית“.

ובזה יוכן טעם הדין (שבשׁו״ע אדה״ז שם⁴⁵) ש„אין אומרים ברכי נפשׁי“ אלא אומרים עבדים היינו⁴⁶, דמשמע דהא בהא תליא: במזמור „ברכי נפשׁי מתוארת גדלותו ית' בענין מעשה בראשית (מה רבו מעשיך ה'“⁴⁷, כמתואר שם בפרטיות)⁴⁸, ואילו שבת הגדול שייך לגדר „זכר ליציאת מצרים“ ולכן „א״א ברכי נפשׁי אלא אומרים עבדים היינו“⁴⁹, כי אין מקום לסיפור גדלות השם בענין מעשה בראשית, כאשר מודגשת בגלוי מעלה גדולה יותר (ובאופן של אין ערוך), „זכר ליציאת מצרים“ (שלמעלה מגדרי העולם).

[ולכן לא הזכיר אדה״ז, אפילו בדרך טפל, הטעם שבטור].

(45) תהלים מזמור קד.

(46) והוא כלשון הלבוש שם, משא״כ ברמ״א — ראה לקמן הערה 49.

(47) תהלים שם, כד.

(48) ראה ארחות חיים החדש סרצ״ב אות ה.
(49) משא״כ ברמ״א שם הלשון „והמנהג לומר במנוחה ההגדה מתחלת עבדים היינו עד לכפר על כל עונותינו ופוסקים לומר ברכי נפשׁי שאין מודגש כ״כ שתלויים זב״ז (וגם בדרכי משה שם „וא״א בו ברכי נפשׁי“, לא בסגנון „אין אומרים . . אלא“, כי בטושׁ״ע אין ההדגשה שנס זה דשבת הגדול הוא „התחלת הגאולה והנסים“ — ענין „זכר ליציאת מצרים“ שבשבת, וכנ״ל בפנים.

(*) בשׁו״ע אדה״ז (ולבושׁ): עבדים היינו וכו' (בלי חיבת „ההגדה“). וראה ביאורי הגר״א שם סק״ב.

מצד גדרי הבריאה הרי בנ״י הם „המעט מכל העמים“⁴¹ והם תחת שלטון אוה״ע ובמילא אין מקום ליציאה ממצרים [ובפרט יציאה מעבדות מצרים, שאפילו עבד אחד לא ה' יכול לברוח משם⁴²] — והיציאה ממצרים היתה נס גלוי, למעלה מגדרי הבריאה. וזהו הפירוש הפנימי ד„יציאת מצרים“: „מצרים“ מורה על המצרים וגבולים של העולם, וע״י יציאת מצרים נתעלו בנ״י למעלה מגדרי (מיצרי וגבולי) העולם⁴³.

ו. ועפ״ז יוצא, שתוכן החילוק בין טעם הטור והטעם שהביא אדמו״ר הזקן (מהתוס'), הוא כהחילוק בין שני הענינים בשבת:

זה שב״נ (מצרים) לא מנעו את ישראל מקיום מצות השם — שייך להגדר ד', „זכר למעשה בראשית“⁴⁴, שכאשר ישנה ההכרה ב„חידוש העולם“, שהקב״ה הוא בורא עולם ומנהיגו, מובן שא״א לעשות דבר המנגד לרצון השם — אבל אין בזה עדיין ענין שהוא למעלה מגדרי הטבע והעולם:

משא״כ לפי דברי אדה״ז, שבשבת זו כבר היתה „התחלת הגאולה והנסים“, דהיינו ההתחלה של היציאה ממצרים (כנ״ל) — ה״ז שייך לגדר „זכר ליציאת מצרים“ שבשבת, שהוא למעלה לגמרי

(41) ואתחננו ז, ו.

(42) מכילתא יתרו ית, יא. הובא בפרשׁ״י שם, ט.

(43) ראה הגשׁ״פ (הגיל הערה 34) ע' קפג ואילך.

(44) ועפ״ז מתורצת קושיית הב״י על טעם הטור, דהר״ל למיקרי לכולהו יומי דמעשור לחודש עד ערב פסח ימים גדולים, כי הנס שייך לתוכנו של יום השבת („זכר למעשה בראשית“).

עולם לקרוא לשבת דלפני הפסח שבת הגדול, להודיע לבני אדם כי יש יום אחריו סמוך ונראה שנקרא שבת ואינו גדול כמוהו, והוא יום טוב ראשון של פסח שנקרא⁵² גם כן שבת".

ולפי הנ"ל י"ל, דזה ש"ט ראשון של פסח נק' ג"כ שבת, ואינו גדול כמוהו, הוא [לא רק בזה שקדושת פסח (י"ט) היא למטה מקדושת שבת, אלא] גם בנוגע להנסיים שבהם, כי הנס דיצי"מ בפועל שהי' ביום הראשון של פסח, אינו גדול כמו הנס שאירע בשבת שלפניו, שהמצרים דרשו שבני יצאו ממצרים, ולכן דוקא, "שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול", כי הענין דזכר לציאת מצרים (שבשבת) – למעלה לגמרי מגדרי הבריא, הוא בו ביתר שאת, גם לגבי ה"שבת" דיו"ט⁵³ ראשון דפסח.

(מש"ח שבת הגדול חשמ"ו)

ז. ויש לומר, שלפי הנוסח שנקט רבינו הזקן בתיאור הנס דשבת הגדול, יש בנס זה "מעלה" אפילו לגבי הנס דיצי"מ:

יצי"מ היתה (א) לאחרי שנתבטל ה-תוקף דמצרים במכת בכורות, (ב) עי"ז שהקב"ה הוציאנו וגאלנו ממצרים; ואילו הנס דשבת הגדול הי' (א) כאשר בני"ה היו עדיין בגלות מצרים⁵⁴, (ב) באופן שבכורי מצרים דרשו בתוקף (עד כדי לעשות מלחמה), "ששלחו את ישראל", שבני ישראל צריכים להיות בני חורין, שדבר זה הוא חידוש גדול יותר מסתם הנהגה נסית של הקב"ה, שהרי זה מה שהטבע עצמו "דורש" שיהי' ענין של-מעלה מן הטבע (וכנ"ל, שיציאת בני"ה ממצרים אינה ע"פ גדרי הבריא).

ועפ"ז יש לתווך טעם אדה"ז עם הטעם המובא בספרים⁵⁵, "שהנהיגו מימי

(50) משא"כ אמירת פרעה, "קומו צאו מתוך עמי גר" (בא יב, לא) שאז הותחל כבר ב"טול הגלות, ועד שנאמר (פ' ראה טז, א. וראה ברכות ט, א. רש"י עה"ת שם) על זמן זה "הוציאך גר' ממצרים".

(51) נעתקו בהגדה שלימה שם ס"ד.

(52) אמור כג, טו.

(53) ראה ג"כ עבודת הלוי (להרה"צ כו' מהר"א הלוי מסטראשעלי) דרושי שבת הגדול.

ימים אחרונים של פסח

[ועוד תמוה, שהרי במגן אברהם שם: אכן כ' (בקיזור), "שאינו רגל בפני עצמו", ואדה"ו השמיט ענין זה, ובמקומו כ' "שכבר אמרו כו"ו].

ויש להוסיף עוד: לעיל בסימן זה עצמו, מבאר אדה"ו טעם אמירת הלל רק, בב' ימים טובים הראשונים של פסח אבל לא בחוש"מ וי"ט האחרונים – לפי ש, בפסח שקרבנות כל הימים הן שוין לקרבנות י"ט הראשון לפיכך כולן טפלים לי"ט הראשון ואין שום אחד מהן כמועד בפני עצמו ולא תקנו לקרות ההלל אלא בפרקים דהיינו במועדים שהן באין מזמן לזמן ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו.

ועפ"ז תמוה אמאי כתב גבי ברכת שהחיינו הטעם, "שכבר אמרו כו", והרי אותו הטעם (שכבר הביא קודם) שאין אומרים הלל בחוש"מ וי"ט האחרונים – שאינם, כמועד בפני עצמו ולא תקנו לקרות ההלל אלא בפרקים. ובהתחלת המועד – בתוקף ג"כ לגבי אמירת שהחיינו (שהיא רק על המועדים ש, מזמן לזמן אתי", ומברכים אותה רק, בה-

א. כ' הרמב"ם: "כל לילי יום טוב ובליל יום הכפורים אומרים שהחיינו, ובשביעי של פסח אין מברכין שהחיינו" מפני שאינו רגל בפני עצמו וכבר בירך על הזמן בתחלת הפסח.

וצע"ק למה האריך הרמב"ם בטעם שאין מברכין שהחיינו בשביעי של פסח, דלכאורה הטעם, "מפני שאינו רגל בפני עצמו" מספיק, ולמה הוסיף גם, "וכבר בירך על הזמן בתחלת הפסח"?

וי"ל – דמלמד שאם לא בירך כל ימי הפסח מברך באחש"פ.

אבל יש לומר, שיחירה מזה קמ"ל הרמב"ם, ובהקדם שעד"ז צ"ע בלשון רבינו הזקן בשולחנו (הל' פסח), שכ' "ואין אומרים שהחיינו בקידוש של שתי לילות [האחרונים] כיון שכבר אמרו בב' לילות הראשונים של פסח", והיינו שלא הביא כלל (תחילת לשון הרמב"ם) ד-שביעי של פסח, אינו רגל בפני עצמו, וכ' רק (ע"ד סיום לשון הרמב"ם), "שכבר אמרו בב' לילות הראשונים של פסח".

(1) הל' שבת פכ"ט הכ"ג.

(1*) סוכה מז, א.

(2) כ"כ גם בשו"ת ערוגת הבושם (א"ח סקמ"ד), ומתוך עפ"ז קושיית המנח" (דלקמן הערה 14), למה השמיט הרמב"ם דין תשלומין דברכת שהחיינו (המפורש בש"ס), כי ירמזו כאן. אבל לכאורה צ"ע, כי ל"ל להרמב"ם דרמז דין זה (ורק גבי פסח), ולא כתבו בפירושו. ולהוסיף, שבשו"ע אדה"ו הביא בפירושו הדין דתשלומין (כדלקמן ס"ב), ומ"מ נקט לשון זו. (3) סח"צ סי"ב.

(4) שם סק"ו.

(5) סעיף ו.

(6) ערכין י, סע"א ואילך.

(7) אולי הוא ע"פ ל' הש"ס יומא (ב, סע"ב)

„טפל דיד" (אלא ששם קאי גם בנוגע לסוכות, ואפילו שמע"צ).

(8) ראה רש"י ד"ה יחיד – תענית כה, ב.

תוד"ה וי"ט שם.

(9) ל' הש"ס עירובין (מ, ב). ועד"ז בשו"ע

אדה"ו א"ח סתר"ט ס"ז. – וראה אבודרהם (סדר